

УДК (UDC) 316.722 : 911.373 : 94 (477.7=163.2) "185/190"
DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2026.2\(54\).871](https://doi.org/10.33782/eminak2026.2(54).871)

SOCIOCULTURAL MECHANISMS OF THE ETHNIC BOUNDARIES OF THE BULGARIANS OF THE NORTHERN AZOV REGION IN THE SECOND HALF OF THE 19TH TO THE EARLY 20TH CENTURY

Yurii Iriohlu

Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University (Zaporizhzhia, Ukraine)

e-mail: uirioglu@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3324-7598>

ABSTRACT

The purpose of the research paper is to identify the directions and forms of the everyday social expression of ethnocultural distinctiveness within the Bulgarian communities of the Northern Azov region in the second half of the 19th to the early 20th century. This process is examined through the lens of the informational potential of parish registers as a source complex.

The scientific novelty resides in reconstructing everyday social communications within the Bulgarian communities of the Northern Azov region during the second half of the 19th to the early 20th century as a mechanism for constructing ethnic boundaries. This analysis is executed through the personified data contained within parish registers.

Conclusions. Reconstructing the pattern of everyday social ties in the Bulgarian villages of the Northern Azov region in the second half of the 19th to the early 20th century, based on the personified data of parish registers, reveals a highly complex process of assimilation of the region's Bulgarian component. Simultaneously, active practices aimed at constructing ethnic boundaries and preserving identity were maintained. The implementation of an isolation strategy within Bulgarian communities was manifested in specific scenarios of everyday social interaction, such as the institution of godparenting, marital communication, and the anthroponymic naming tradition.

The traditionalism of Bulgarian colonists in selecting marital partners is distinctly traceable, alongside an effort to maintain the self-contained nature of their ethnocultural community. This was expressed in limiting contacts with neighboring Russian and Ukrainian villages while, conversely, striving to deepen ties with other Bulgarian villages despite spatial barriers and distance. One can even observe a pronounced inclination toward particular exclusivity among the Vidin settlers, although this could not be fully sustained due to assimilation processes by the early 20th century.

The anthroponymic landscape of the Azov Bulgarian community revealed a conflict between inevitable assimilation processes reflected in the adaptive adoption of a shared regional name repertoire and highly persistent patterns of supporting traditional everyday social models that preserved a distinct self-representation. This was primarily manifested in the motivational mechanisms of naming, including the prolonged use of double names and the disregard for ecclesiastical canons during the naming process, which was determined by internal, specific religio-everyday models within the Bulgarian population of the Northern Azov region.

Keywords: social history, ethnic boundaries, ethnic identity, Bulgarians, Northern Azov region, parish registers

СОЦІОКУЛЬТУРНІ МЕХАНІЗМИ ЕТНІЧНИХ КОРДОНІВ БОЛГАР ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 19 – ПОЧАТКУ 20 СТ.

Юрій Іріюглу

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет (Запоріжжя, Україна)

e-mail: uirioglu@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3324-7598>

АНОТАЦІЯ

Мета роботи – визначити напрямки та форми соціально-побутової реалізації етнокультурної окремішності болгарськими громадами Північного Приазов'я другої половини 19 – початку 20 ст. крізь призму інформаційного потенціалу метричних книг.

Наукова новизна визначається здійсненням реконструкції соціально-побутових комунікацій у середовищі болгарських громад Північного Приазов'я другої половини 19 – початку 20 ст. як інструменту формування етнічних кордонів крізь призму персоніфікованої інформації метричних книг

Висновки. Реконструювання картини соціально-побутових зв'язків у болгарському селі Північного Приазов'я другої половини 19 – початку 20 ст., спираючись на інформаційний потенціал персоніфікованого матеріалу, що містять метричні книги, дозволяє говорити про доволі багатоскладний процес асиміляції болгарського компоненту регіону поряд із активними практиками формування етнічних кордонів і збереження самотності. Реалізація стратегії відособлення в середовищі болгарських громад знаходила своє вираження у специфічних сценаріях актів соціально-побутової взаємодії, як-то: інституті хрещених батьків, шлюбній комунікації й антропонімічній традиції наречення.

Досить виразно простежується традиціоналізм болгар-колоністів у виборі шлюбних партнерів, а також намагання зберегти замкненість власної етнокультурної громади, що виражалось в обмеженні контактів із сусідніми російськими та українськими селами, і навпаки – спроби поглиблення зв'язків з болгарськими селами, незважаючи на просторові перепони та віддаленість. Можемо говорити, навіть, про певне прагнення особливої замкненості з боку «відінських» поселенців, що все ж не вдалося реалізувати за результатами асиміляційних процесів вже на початку 20 ст.

Антропонімічний простір болгарської спільноти приазовського регіону виявив боротьбу між неминучими процесами асиміляції, що знаходили себе в адаптивному застосуванні спільного для регіону іменного набору, з одного боку, та доволі стійкими сценаріями підтримки традиційних соціально-побутових моделей, що сприяли збереженню власної самотності репрезентації. Перш за все, це мало місце у мотиваційних механізмах наречення з використанням довгий час подвійних імен, ігноруванні церковних постулатів у процесі ім'янаречення, що детермінувалося внутрішніми специфічними релігійно-побутовими моделями в середовищі болгарського населення Північного Приазов'я.

Ключові слова: соціальна історія, етнічні кордони, етнічна ідентичність, болгари, Північне Приазов'я, метричні книги

Вступ

На сьогоднішній день проблематика історії болгарської спільноти Північного Приазов'я другої половини 19 – початку 20 ст. презентується розробкою питань історико-культурного, соціально-економічного, нормативно-правового й етнографічного характеру. В той же час достатньо проблемним залишається визначення конкретних механізмів збереження етнокультурної окремішності в умовах нового для болгар-поселян оточення, як культурного, так і сповненого модернізаційних процесів другої половини 19 ст., що відзначалися активними економічними та правовими змінами для всього регіону. Особливої уваги для болгарської спільноти набувало співвіднесення адаптаційних практик із самоідентифікуючими соціально-побутовими сценаріями взаємодії. Фактично, маючи доволі широкий фактологічний, статистичний та етнографічний матеріал ми все ж, здебільшого, оперуємо щодо означеного періоду загальними характеристиками, що охоплюють зовнішній описовий шар. Натомість, потреба побачити ті горизонтальні зв'язки, що утримували болгарську спільноту та забезпечували довготривалу збереженість культурної національної замкненості, потребують розширення як джерельного комплексу, так і методичних підходів.

Означена проблема, може знайти своє рішення у застосуванні дослідницького підходу побудованого на концепції «етнічних кордонів» Ф. Барта. З точки зору автора концепції, етнічна група виступає спільнотою із певною якісною системою внутрішньої організації, що спирається, перш за все, не на культурні зовнішні атрибути, а здебільшого на соціальні комунікації, які й визначають етнічні межі та коло «своїх»¹. Слідування означеній тезі, одразу орієнтує дослідницький фокус на потребу вловити той тонкий момент соціальних контактів та їх характеристик у середовищі болгарських громад, оскільки це передбачає роботу з мікрорівнем та активностями, що мали часто персоніфіковану природу мотивів.

Однак, проблема криється у фактичній відсутності джерел, що містили б безпосередньо персоніфіковану точку зору реальних представників болгарської спільноти того часу, як-то: епістолярій, мемуаристика тощо. Тож постає питання пошуку відповідного інформаційного джерельного комплексу, що має можливість презентувати якщо не конкретно персоніфіковану перцепцію дійсності (чим відзначаються джерела наративного характеру), то бодай означити персоніфіковані напрямки та цілепокладання соціокультурної взаємодії. Означеним функціоналом володіють метричні книги, де персоніфікована інформація дає можливість розглянути соціально-побутові й етнокультурні процеси на новому, більш деталізованому мікрорівні.

Залучення інформації метрик до вивчення соціальної історії приазовської групи болгар означеного періоду потребує й визначення точок прикладання дослідницького інструментарію. Такими показовими, у плані відображення соціокультурних особливостей та окреслення напрямків соціально-побутової взаємодії в середовищі приазовських болгар, є найбільш наближені до персонального та, водночас, соціально важливого набору культурних актів, як обрання хрещених батьків для власних дітей, шлюбна активність та її

¹ Barth F. Introduction. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Long Grove, IL: Waveland Press Inc., 1998. P. 15.

просторовий вимір, а також, антропонімічний матеріал. Даний тематичний набір джерельної інформації з метричних книг володіє достатнім потенціалом для відображення внутрішніх мотиваційних механізмів етнокультурної окремішності болгар Північного Приазов'я протягом другої половини 19 – початку 20 ст.

Метою роботи є визначення напрямків і форм соціально-побутової реалізації етнокультурної окремішності болгарськими громадами Північного Приазов'я другої половини 19 – початку 20 ст. крізь призму інформаційного потенціалу метричних книг.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

У контексті запропонованого дослідження, одним з ключових понять є етнічна ідентичність, що доволі активно представлено у науковому загалі, особливо в царині дискусій щодо структури та смислового наповнення². Осмислення концепту етнічних кордонів знайшло своє відображення і в українському науковому полі. Зокрема, Т. Татаренко реалізувала міждисциплінарний підхід в огляді щодо визначення етнічних спільнот та окреслених ними меж у питаннях толерантності³. Монографічне дослідження Є. Євтуха та М. Колесніченка, презентує філософське осмислення феномену етнічності⁴.

В історіографічному полі питання історії болгарських громад Північного Приазов'я представлені достатньо широко як у хронологічному, так і просторовому вимірах. Достатньо буде згадати кілька, серед яких вже класичні праці М. Державіна⁵, а також питання організації переселенських потоків та облаштування у межах півдня України болгарських спільнот, які знайшли своє відображення у роботах О. Капацини⁶ та В. Мільчева⁷.

У той же час маємо і низку робіт, що локалізують проблематику чітко у межах Північного Приазов'я та періоду другої половини 19 – початку 20 ст. Тут варто згадати напрацювання Є. Хатласа⁸, або ж доробок С. Пачева, який охоплює не лише окремі напрямки формування приазовської групи болгар, але й огляди

² Durovic J. Intercultural Communication and Ethnic Identity. *Journal of Intercultural Communication*. 2008. Vol. 8 (1). P. 1-14. URL: <https://immi.se/index.php/intercultural/article/view/Durovic-2008-1/448>; Isajiw W. Definition and Dimensions of Ethnicity: A Theoretical Framework. *Challenges of Measuring an Ethnic World: Science, politics and reality: Proceedings of the Joint Canada-United States Conference on the Measurement of Ethnicity*. 1993. P. 1-24. URL: <https://utoronto.scholaris.ca/items/b324ad35-bb87-4190-871f-eeb1ed5e2372>

³ Татаренко Т. Етнічні кордони і міжетнічна толерантність. *Політичний менеджмент*. 2004. № 5. С. 31-39.

⁴ Євтух В., Колесніченко М. Феномен етнічності у зарубіжному науковому дискурсі: філософське осмислення: монографія. Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2016. 238 с.

⁵ Державин Н.С. Болгарские колонии в России. София: Изд-во «Мартилен», 1914. 259 с.

⁶ Капацина Е.В. Этнографическое изучение болгарского населения южных губерний Российской империи XIX – начале XX вв. *Проблемы языка, истории и культуры болгарской диаспоры в Молдове и на Украине*. Кишинев: «Штиинца», 1993. С. 169-186.

⁷ Мильчев В.І. Болгарські переселенці на півдні України. 1724-1800 рр. / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України; Запоріж. від-ня, Запоріж. наук. т-во ім. Я. Новицького. Київ; Запоріжжя: РА «Тандем-У», 2001. 198 с.

⁸ Хатлас Е. Българите в Приазовието в миналото и днес (Предварителни изследвания в Република Полша. *Дриновський збірник*. Т. IX. Софія-Харків, 2016. С. 136-141. DOI: <https://doi.org/10.7546/ds.2016.09.16>

сучасного стану історіографічного доробку⁹. Питання нормативного регулювання та правового статусу розкрито С.Петковим¹⁰, а господарські та управлінські рішення – В. Турковим¹¹.

Серед дослідників, які у вивченні питань історії приазовських болгар оперують інформацією персоніфікованого характеру, варто відзначити А. Міхіну та її праці у галузі антропоніміки¹². Є. Квілінкова, вивчаючи питання болгарської етнокультурної групи на півдні України, сформулювала тези про народно-релігійну обрядність («народне православ'я») болгар¹³.

Загалом, широка палітра історіографічного доробку вивчення питань появи й облаштування болгарської спільноти на теренах Північного Приазов'я все ж сконцентрована довкола організаційно-нормативної та етнографічної складової, натомість залишаються відкритими питання внутрішніх соціокультурних механізмів та їх проявів на побутовому рівні повсякденних практик. Саме тому, залучення матеріалів метричних книг розглядається як одним з варіантів розв'язання проблеми.

Тематика метрик та їх долучення до дослідницьких практик має на сьогодні певну тяглість. Зокрема, огляди інформативних можливостей метрик знайшли своє відображення у працях І. Лимана, що присвячені структурі церковної ієрархії¹⁴, та джерелознавчій роботі С. Гузенкова¹⁵. Традиційним є звернення до інформації метрик у дослідженнях демографічного характеру, де прикладом

⁹ Пачев С.І. Болгарські колонії в північному Приазов'ї (1861-1917 рр.): комплексне дослідження: дис... к. іст. н.: 07.00.01. Запоріжжя, 1996. 175 с.; Пачев С. Колонии видинских переселенцев в Таврии в 60-70-е годы XIX в. *Българите в Северното Причерноморие*. 2009. Т. 10. С. 85-92. URL: <https://journals.uni-vt.bg/bnbs/bul/vol10/iss1/art8>; Пачев С.І. Історіографія міграції болгарського населення на півдні України 60-х рр. XIX ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2010. Вип. XXIX. С. 286-290; Пачев С.І. Зниклі села бессарабських переселенців у межах сучасного Мелітопольського району у 60–70-ті роки XIX ст. *Мелітопольські краєзнавчі читання. Матеріали IV відкритої регіональної науково-практичної конференції*. Мелітополь, 2019. С. 89-96.

¹⁰ Петков С. Адміністративно-правове забезпечення імміграції в Україну в XVIII-XIX ст. Монографія. Київ: КНТ, 2022. 200 с.

¹¹ Турков В.В. Політика російського уряду щодо влаштування бессарабських болгар на території Приазов'я (1861-1871 роки). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2021. Т. 32 (71), № 1. С. 146-151. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/1.24>

¹² Михина А.Ф. Антропонимика болгар Северного Приазовья. *Проблемы языка, истории и культуры болгарской диаспоры в Молдове и на Украине*. Кишинев: «Штиинца», 1993. С. 12-27; Михина А. Функциониране на андронимите в българската диаспора в Приазовието. *Състояние и проблеми на българската ономастика*. 2010. Том 10, Брой 1. С. 277-287. URL: <https://journals.uni-vt.bg/onom/bul/vol10/iss1/art25>

¹³ Квилинкова Е.Н. Особенности этнической и языковой идентификации у гагаузов Приазовья (Украина) в связи с процессом их адаптации в местную среду. *Дунав-Днестър*. Т. VII. Тараclia: Типогр.: «Centrografic», 2019. С. 269-279. URL: <https://cutt.ly/Kyt4l3W8>; Квилинкова Е. Народное православие у болгар и гагаузов как способ сохранения этнокультурной идентичности. *Dunărea-Nistru: Istoria... Дунав-Днестър: История...*: Годишник. Том 7 / Тараклийский Държавен Университет «Григорий Цамблак». Тараclia, 2020. С. 68-70. URL: <https://cutt.ly/Nyt4xwhN>

¹⁴ Лиман І.І. Метричні книги як джерело з церковного устрою Південної України другої половини XVIII – першої половини XIX ст. *Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2001. Т. 7. С. 197-211.

¹⁵ Гузенков С. Метричні книги православних церков Південної України другої половини XIX – початку XX ст.: джерелознавчий нарис. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 2011. 124 с.

можуть слугувати роботи С. Чирука¹⁶ та О. Кригіної (Васик)¹⁷. У цьому ж руслі варто згадати й огляд структури та побутування метрик та їх інформативного потенціалу як історичних джерел у статті О. Ігнатуши та І. Кривко¹⁸. Загалом можна констатувати, що основними напрямками залучення метрик до дослідницьких практик є демографічні процеси, функціонування церковної ієрархії та релігійна активність етнічних чи соціальних груп, а також, ономастичного спрямування¹⁹.

У той же час достатньо нерозробленою залишається практика залучення метрик до реконструювання горизонтальних соціальних комунікацій і соціально-побутових сценаріїв буття, зокрема, що й спонукає до реалізації даного дослідження.

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК МАРКЕРИ ЕТНІЧНИХ КОРДОНІВ

Для виявлення змістовного наповнення соціально-побутових комунікацій та їх ролі у підтриманні етнокультурної окремішності, варто окреслити ключове поняття етнічної ідентичності та його смислове вираження. Перш за все, розуміння природи даного феномену означається як соціальна інтерактивність, що має бути предметно виражена²⁰. Тобто, мати чітко окреслені та сталі у часі дії, спрямовані на етнічну ідентифікацію себе та своєї спільноти, що, фактично, можна виразити у вигляді певної мережевої комунікації із тими, кого сприймають за «свого». Саме вписування до кола свого етнокультурного поля таких контрагентів і може мати місце у вигляді реалізації соціально значимих для спільноти дій, як-то, обрання шлюбного партнера чи інститут хрещених батьків.

Спроба деконструкції мережі соціальних контактів болгарських громад Приазов'я піднімає питання окреслення тих етнічних кордонів, на яких акцентував Ф. Барт і накладання їх на просторову карту життя, що важливо для усвідомлення конкретики прояву етнокультурної активності²¹. Просторовий вимір, з точки зору реалізації соціально-побутових комунікацій, є вкрай показовим, оскільки відбувався в умовах обмеженої інфраструктури, але, разом з тим, забезпечував потреби підтримання активних соціальних контактів і слугує достатньо промовистим показником етнокультурних переваг.

¹⁶ Чирук С.В. Смертність у лютеранській колонії Йозефсталь (XIX – початок XX ст.). *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія*. 2015. Вип. 23, № 1. С. 68-80.

¹⁷ Кригіна (Васик) О.В. Метричні книги як джерело інформації з історії німців Донбасу. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. 2009. Вип. 160/161. С. 54-60; Кригіна (Васик) О.В. Демографічна характеристика населення грецьких селищ Сартана та Старий Крим (за матеріалами метричних книг Державного архіву Донецької області). *Гілея: науковий вісник. Спецвипуск*. 2009. С. 104-112.

¹⁸ Ігнатуша О.М., Кривко І.М. Метричні книги як джерело вивчення демографічних і соціальних процесів на Запоріжжі в кінці XVIII – на початку XX ст. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2023. Т. 7, № 59. С. 236-248. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2022-7-59-37>

¹⁹ Кондратьєв І. Метричні книги церков Любеча як джерело вивчення Російської імперської політики до національних та релігійних меншин. *Євреї Лівобережної України. Історія та культура. Матеріали XII Міжнародного наукового семінару*. Чернівці: Видавець Лозовий В.М., 2017. С. 3-8; Абузарова М. Метричні книги – джерельна база ономастичних досліджень (на прикладі парафій Східної Галичини). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2013. Vol. I. С. 5-9; Монолатій І. «Метрика міста Коломиї» XVIII століття – найдавніша зі збережених метричних книг українських греко-католицьких церков Коломиї. *Архіви України*. 2024. № 3. С. 33-59. DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2024.340.033>

²⁰ Durovic J. Intercultural Communication and Ethnic Identity... P. 2-3.

²¹ Barth F. Introduction... P. 15.

Показовим можна вважати приклад соціальних стратегій представників селищ Дмитрівка та Олександрівка Мелітопольського повіту Таврійської губернії, оскільки демонструє певне ігнорування інституційних приписів на користь саме етнокультурним образам та їх дотримання. Мешканці вказаних сіл, через відсутність в їх населених пунктах церкви, повинні були проводити реєстрації в Якимівці, у церкві на честь ікони Казанської Божої матері, оскільки були приписані до її приходу²². Але, разом з тим, велика частина мешканців Олександрівки фігурують у метриках села Володимирівка. Не виключено, що у цьому випадку вирішальним став географічний чинник, оскільки Володимирівка, на відміну від Якимівки, знаходиться менш ніж у 2-х кілометрах. У той же час, постійна реєстрація дмитрівців у володимирівських метриках може слугувати доказом наявності стійкої традиції, оскільки їх не зупиняла відстань у 7 кілометрів, хоча Якимівка у цьому випадку була зовсім поруч²³. Подібна вибірковість маркує ментальну карту спільноти. Подолання значної відстані заради реєстрації у конкретному місці виступало інструментом підтримання внутрішньогрупової солідарності та збереження специфічних меж взаємодії, які відокремлювали дмитрівців від інших локальних груп.

Досліджувані громади Дмитрівки й Олександрівки, засновані у 1862 р. вихідцями з одного бессарабського села Табак, репрезентують специфічний сценарій збереження внутрішніх етнічних кордонів. Спільне походження та тривала ізоляція сформували феномен «шлюбного табу» між цими двома локаціями. Так, згідно метрик Якимівки за 1869-1872 рр. та Володимирівки за 1894-1898 і 1901-1906 рр., було зареєстровано лише 4 шлюби між дмитрівцями й олександрівцями: у 1870 р.²⁴, 1897 р.²⁵, 1901 р.²⁶, а також за 1882 р. – ще 2 шлюби²⁷. Зазначена аномалія, вірогідно, пояснюється тривалим збереженням колективної пам'яті про близькі родинні зв'язки часів переселення, а також, доволі активною практикою інституту хрещених батьків, що на рівні традиційного права визначало мешканців сусіднього села як «надто близьких», прирівнюючи шлюби з ними до порушення внутрішніх сімейних заборон.

Загалом, саме шлюбна активність мешканців означених сіл та її просторовий вияв можуть бути пояснені структуруванням соціальних відносин етнічними кордонами²⁸. Розрахунок шлюбів мешканців Олександрівки та Дмитрівки по усім доступним метрикам, а саме за 1869-1872, 1881-1884, 1894-1898 і 1901-1906 рр., подає наступні результати: 96 – загальна кількість (з яких: 6 – між олександрівцями та дмитрівцями; 20 – шлюби з односельцями; 44 – шлюби з болгарськими селами Волканешти, Гирсовка, Болград, Надеждіно й Оленівка; 24 – шлюби з іншими селами, серед яких зустрічаються й інші болгарські колонії)²⁹.

Статистичні дані свідчать, що етнічна група самовизначається не через абсолютну ізоляцію, а через регулювання та структурування контактів із

²² Державний архів Запорізької області (ДАЗО). Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 32. Арк. 2-307.

²³ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 59. Арк. 1-276; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 60. Арк. 2-294.

²⁴ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 32. Арк. 28зв., 68зв.

²⁵ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 59. Арк. 72зв.

²⁶ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 60. Арк. 20зв.

²⁷ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 32. Арк. 31зв.

²⁸ Татаренко Т. Етнічні кордони і міжетнічна толерантність... С. 34.

²⁹ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 32. Арк. 2-307; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 59. Арк. 1-276; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 60. Арк. 2-294.

зовнішнім світом³⁰. Болгарські громади Приазов'я здійснювали активний пошук партнерів поза межами власного мікросоціуму, проте переважно у межах «свого» етнокультурного ареалу (45,83%). Це дозволяло утримувати символічний кордон відгородження від «чужого» (українського, російського, німецького) населення. Трансформація цієї замкненої системи була викликана не зміною ідентичності, а суворими релігійними приписами. З часом дія канонічних заборон православної церкви на шлюби до четвертого коліна спорідненості вичерпувала внутрішній демографічний ресурс колоній. Прикладом тривалого захисту етнічної межі є с. Тернівка Мелітопольського повіту, де навіть у 1909 р. із 19 зареєстрованих шлюбів лише 2 були укладені з партнерами поза межами болгарської спільноти³¹. Проте подальше збільшення кількості шлюбів із мешканцями російського села Данилівка свідчить про вимушене розмивання меж: прагнення зберегти громаду вступало в суперечність із канонічним правом, що змушувало колоністів йти на змішані шлюби та запускало процеси поступової етнічної асиміляції.

Додатковим фактором економічного характеру, що впливав на асиміляційні процеси, може бути скорочення саме болгарської частини мешканців селища через практику переїзду до Криму з 1880-х років і передачі власних земельних наділів в оренду³², що могло сприяти прибуттю робітників із сусідніх сіл і призводило до інтенсифікації міжетнічних соціально-побутових контактів.

ІНСТИТУТ ВОСПРИЄМНИЦТВА ЯК ПРОЯВ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Якщо шлюбні стратегії під тиском церковного канонічного права зазнавали вимушеної екзогамізації, то інститут восприємництва (хрещених батьків) залишався суворим інструментом збереження етнічної окремішності та внутрішньої консолідації. Вибір духовних родичів є актом свідомого маркування меж спільноти, де через вибір «своїх» фіксується дихотомія «ми-вони», а релігійний ритуал стає механізмом соціокультурного відтворення етнічної спільноти³³. Так, мешканці села Олександрівка у виборі хрещених батьків демонстрували односторонню преференцію щодо жителів Дмитрівки, тоді як дмитрівці обирали восприємників винятково з інших болгарських поселень (Болград, Волканешти, Гирсівка, Надеждіно, Оленівка)³⁴. Специфіка саме такої конфігурації соціальних контактів може бути пояснена особливістю побудови міжособистісних контактів мешканців цих селищ у поєднанні із загальною етнокультурною характеристикою всього переселенського масиву 1861-1862 рр. з Бессарабії до Північного Приазов'я. Достатньо довгий час – з кінця 18 ст. та до середини 19 ст., на бессарабських землях співіснували й активно господарювали представники болгар і гагаузів, що сприяло тісному соціально-побутовому контакту³⁵. Тож, у процесі переселення до Приазов'я культурна близькість

³⁰ Barth F. Introduction... Р. 9.

³¹ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 15. Арк. 33-40.

³² Пачев С. Колонии видинских переселенцев в Таврии... С. 90.

³³ Barth F. Introduction... Р. 15.

³⁴ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 32. Арк. 2-307; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 59. Арк. 1-276; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 60. Арк. 2-294.

³⁵ Дроздов В. Болгарська колонізація Південної Бессарабії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. *Краєзнавство*. 2013. № 1. С. 28-29.

виявилася у змішаних поселеннях, але, перш за все, у готовності до контактування, що сприймалося як буденність, а не виняткова соціокультурна подія³⁶.

На підтвердження окресленої тези щодо готовності до соціально-побутової взаємодії через попередній досвід, можна спостерігати її реалізацію у формі побудови субетнічних кордонів на прикладі соціальних контактів села Тернівка. Незважаючи на встановлену ситуацію поступової асиміляції на основі шлюбної діяльності, саме інститут восприємців виступив механізмом окреслення етнічних меж. У селі Тернівка практика обрання хрещених батьків мала ознаки замкненої мережі – восприємцями ставали у більшості випадків односельці, навіть вже на початку 20 ст.³⁷ Наприклад, у метричному записі 1911 р. селяни Василь Петров Младенов і його дружина Марія Марінова обирають хрещеними батьками для дитини членів власної громади – Олексія Каменова Поборова та вдову Тетяну Дмитрієву Стаменову³⁸. Це унаочнює прагнення утримувати дихотомію «ми-вони» на рівні духовного споріднення, захищаючи дитину від зовнішніх соціокультурних впливів з перших днів життя. Такі факти певною мірою підкреслюють особливості конструкту та побутування такого явища як етнічна ідентичність, що включає в себе одночасну реалізацію особистісного та суспільного³⁹. Цей важливий моральний та емоційний компонент забезпечує співпереживання особистості у реалізації власного досвіду чи соціальних дій сприянням загальноважливим для всієї спільноти аспектам збереження власної етнічної ідентичності.

У той же час, аналіз взаємодій мешканців Тернівки виявляє одну важливу закономірність про знакові розрізнення всередині одного етносу. Мешканці Тернівки мінімізували контакти з географічно найближчими болгарськими селами (Волканешти, Дмитрівка, Олександрівка), натомість підтримували інтенсивні зв'язки через інститут кумівства з просторово віддаленими Надеждіно та Гирсівкою. Вочевидь, ця ситуація детермінована внутрішніми субетнічними межами спільноти – Тернівка була заснована у 1862 р. переселенцями з Відінського пашалику (Західна Болгарія), натомість Дмитрівка й Олександрівка були населені переважно гагаузами з Бессарабії. Відстороненість болгар-«відінців» від гагаузів виступала внутрішнім соціокультурним маркером, підкреслюючи неготовність до соціокультурної взаємодії на відміну від практик, що склалися у масиві бессарабських переселенців. У цьому випадку можна простежити дію етнічних категорій у процесі ідентифікації себе й інших крізь призму відмінностей, які сприймаються, перш за все, самою спільнотою як значні⁴⁰.

У 1862 р. поряд з Тернівкою, переселенцями з Відінського пашалику, у Бердянському повіті було засновано село Царицине. Як відомо, останнє в проміжку між 1862-1880 рр. зникло⁴¹, а земельні ресурси було розпродано, причому, частина їх потрапила до рук бессарабських болгар, зокрема, мешканців

³⁶ Пачев С.І. Зниклі села бессарабських переселенців... С. 93.

³⁷ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 15. Арк. 1-100; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 16. Арк. 1-165; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 17. Арк. 1-131.

³⁸ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 16. Арк. 47зв.-48.

³⁹ Євтух В. Феномен етнічності у зарубіжному науковому дискурсі... С. 62

⁴⁰ Татаренко Т. Етнічні кордони і міжетнічна толерантність... С. 34.

⁴¹ Пачев С. Колонии видинских переселенцев в Таврии в 60-70-е годы XIX в.... С. 90.

Надеждіно. Можна також припустити, що частина мешканців переселилась до сусідніх болгарських селищ серед яких Гирсовка та Надеждіно, тож доволі вірогідно, що саме з ними терновці і підтримували контакт. Таким чином, етнічна межа приазовських болгар була багаторівневою. Навіть усередині загального етнічного масиву мовні діалекти (у Таврії побутовали п'ять груп болгарських діалектів: чушмелійська, чийшийська, південно-балканська, фракійська та західноболгарська) та субетнічна самосвідомість (мікроетноніми) конструювали додаткові бар'єри, що стримували взаємодію між різними групами болгарського населення.

Окремо варто зупинитися на тісному зв'язку особистісних і суспільних проявах етнічної ідентичності, що виражається як у стереотипних ролях-статусах усередині спільноти, так й підкресленні зовнішньої демонстрації власних етнічних меж на відміну від «інших». Яскравим прикладом такої співпраці особистого та суспільного може слугувати доволі стала традиція залучення до ролі восприємця людини, що володіє особливим статусом у спільноті та, власне, є репрезентантом окремішності всього колективу. Яскравим прикладом може слугувати ситуація села Преслав Бердянського повіту, де протягом 1860-х років на постійній основі активно залучався до ролі восприємця місцевий священник Ананій Соломонов, а у певний час його дружина та син⁴². Таким чином, постать священнослужителя послугувала певним «соціальним обличчям», збірним образом етнокультурної окремішності болгарської спільноти на новому місці у гетерогенному культурному середовищі. При чому, ситуація вичерпаності вірогідних кандидатів на роль хрещених є малоімовірною, бо не настільки жорстко регламентувалася церковними приписами на відміну від шлюбу. Натомість, це радше символізує намагання мешканців Преслава не лише підкреслити глибину соціально-побутових контактів, а й спробу адаптації на новому місці шляхом означення своєї спільноти як самодостатньої.

Таким чином, можна стверджувати, що означені напрямки соціально-побутової комунікації у середовищі приазовських болгарських громад, як-то – інститут хрещених батьків і шлюбна активність, володіють широким потенціалом для вивчення специфіки напрямків адаптаційних практик у полікультурному середовищі Північного Приазов'я другої половини 19 – початку 20 ст., особливо у поєднанні із застосуванням персоніфікованої інформації. Незважаючи на розгортання асиміляційних процесів, саме ці сценарії побудови етнічних кордонів, дозволили довгий час зберігати болгарам власну самобутність.

АНТРОПОНІМІЧНА ТРАДИЦІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНА АДАПТИВНА ПРАКТИКА

Дослідження метричних книг у галузі антропоніміки приазовських болгар розкриває багатогранність процесу становлення та побутування традиції наречення, особливо в питаннях не просто фактологічного наповнення, але й спробувати вловити мотиваційну складову даних соціокультурних активностей. У контексті теоретичної концепції Ф.Барта, етнічна група виокремлює та відтворює себе не завдяки статичному збереженню всього обсягу «культурної атрибутики», а через динамічне конструювання соціальних і символічних меж у ситуаціях міжкультурної взаємодії. Антропонімічний матеріал, зафіксований у

⁴² ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1250. Арк. 171; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1250. Арк. 161, 165-171, 182.

першій частині метричних книг «Про народжених», у цьому ракурсі постає не просто демографічним індикатором, а репрезентативним маркером рухливості зазначених меж, що демонструє вектори адаптації, асиміляції й опору культурному тиску домінуючого середовища протягом кількох поколінь. Практика використання імен спільних для південних і східних слов'ян, є одним із проявів намагання злитися з домінуючим населенням без конфліктних ситуацій, при цьому не втрачаючи і своїх самобутніх елементів.

Аналіз метричних книг села Інзовка найближчого до моменту переселення періоду (1869-1874 рр.) фіксує початковий етап трансформації символічних кордонів. У цей час народні болгарські імена (Мільчо, Стефан, Нейчо, Радни, Найдено тощо) зустрічаються як рідкісне явище⁴³. Натомість у пізнішому хронологічному зрізі (1877-1882 рр.) спостерігається майже тотальна уніфікація номенклатури імен новонароджених зі східнослов'янським антропонімічним стандартом (Дмитро, Ганна, Іоанн, Михайло, Миколай, Ілля, Петро, Олександр, Олена, Марія)⁴⁴.

Для верифікації глибини трансформації етнічних меж критично важливо зіставити офіційні церковні реєстри з джерелами іншого жанрового характеру, що вміщують персоніфіковану інформацію. У даному випадку, вдалим компаративним матеріалом є «Владені записи» сусіднього болгарського села Преслав за 1872 рік, які фіксують імена реальних домогосподарів. Із 171 голови родини, внесеного до списку, 49 осіб (майже третина, або 28,6%) репрезентували себе винятково через традиційні народні болгарські імена⁴⁵. Оскільки ці дані фіксувалися сільським старостою безпосередньо зі слів самих колоністів, джерело відбиває реальний стан побутової антропонімії. Безумовно, цей показник стосується дорослого покоління, народженого до міграції у Приазов'я, проте він чітко унаочнює феномен паралельного існування «старих» і «нових» моделей номінації. Подібне зміщення ономастичного фокусу є свідченням раціонального прагнення меншини інтегруватися з оточуючим середовищем без провокування конфліктних ситуацій, використовуючи спільне релігійне поле (православний календар) як легітимний простір для стирання жорстких зовнішніх відмінностей.

Емпіричні дані метричних книг с. Преслав за 1863, 1865, 1867 і 1871 рр.⁴⁶, а також с. Палаузовка за 1865-1869 рр.⁴⁷, виявляють радикальну розбіжність із матеріалами «Владених записів». Так, по селу Преслав за вказані роки народилось 220 немовлят і лише 2 отримали народні болгарські імена – Вісна та Матосі. А по селу Палаузовка 182 народилося загалом і тільки 3 мали болгарські імена – Кера, Кіролю та Міловай. Продемонстрована розбіжність (1,24% народних імен у метриках немовлят проти 28,6% у списках дорослих господарів) ілюструє концепт ситуативності етнічних меж. Фактично, спільнота вибудовувала подвійну антропонімічну систему, де офіційний (зовнішній) кордон формувався для комунікації з державними та церковними інституціями, де діти реєструвалися під стандартизованими православними іменами.

⁴³ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1247. Арк. 1-293.

⁴⁴ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1248. Арк. 1-240.

⁴⁵ ДАЗО. Ф. 263. Оп. 2. Спр. 79. Арк. 4-12.

⁴⁶ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1250. Арк. 1-19, 68зв.-83, 128зв.-145, 273зв.-285.

⁴⁷ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 111. Арк. 1-6, 16зв.-33, 45зв.-56, 74зв.-84, 100зв.-112.

Натомість внутрішній (побутовий) кордон функціонував усередині спільноти, де у повсякденному спілкуванні продовжували широко застосовувати народні болгарські та традиційні південнослов'янські імена. Отже, зовнішнє розмивання антропонімічного коду в метриках було формальною поступкою модернізаційному тиску, за якою приховувалася життєздатна внутрішня автономія групи.

Антропонімічна традиція приазовських болгар виявилася ефективним механізмом забезпечення стійкості етнічних кордонів групи навіть у віддаленому часовому просторі. Показовим є факт фіксації наприкінці 20 ст. процесу активного формування андронімів у середовищі болгарських спільнот Приазов'я похідними від традиційного набору імен (Андонца, Генкувца, Геновица, Жельовца, Желязкувица, Мичоница тощо), що продовжували вживатися на побутовому рівні, паралельно з офіційним полем, таким чином, забезпечуючи етнокультурну ідентичність⁴⁸.

ТРАДИЦІЯ НАРЕЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ ЕТНІЧНИХ КОРДОНІВ

У руслі виявлення проявів змін у світосприйнятті болгар-колоністів під впливом оточуючого культурного середовища, необхідно звернути увагу на мотивацію присвоєння немовляті того чи іншого імені. На практиці дотримання канону Святців (Місяцеслова), коли ім'я новонародженому давалося на честь святого, день пам'яті якого збігався з датою народження або хрещення дитини, зокрема, наголошував дослідник метричних книг І. Лиман⁴⁹. Аби визначити ступінь збігу традиції наречення із позиціями Місяцеслова, варто розглянути матеріали, що репрезентують сталість протягом довгого проміжку часу та відзначаються спільними мотиваційними механізмами. Такими, що підпадають під означені параметри, є записи метрик по селищах Інзовка та Преслав, що охоплюють великий проміжок часу – з 1863 до 1918 року та відзначаються фактом формування одного родоводу, що охоплював два села одночасно, а саме, роду Мільчевих (Мільчевських)-Степанових. Активні соціально-побутові контакти представників даного роду, відображені у метричних записах, дозволяють припустити існування певної спільної традиції наречення, а отже, мотиваційної складової.

Отже, дослідженням було охоплено метричні записи «Про народжених» по селу Інзовка за 1869-1895 і 1899-1903 рр.⁵⁰, а також по селу Преслав за 1863, 1867-1880, 1884-1888, 1890-1892, 1894-1899 і 1907-1918 рр.⁵¹ Загальна кількість народжених з роду Мільчевих-Степанових по обох селах, за означені роки, становить 446 осіб. Було проведено співставлення дат народження та хрещення із днями пам'яті святих на предмет кореляції зазначеного у Святцях імені та

⁴⁸ Михина А. Функціонування на андрониміях в болгарската диаспора в Приазовието... С. 283-284.

⁴⁹ Лиман І.І. Метричні книги як джерело... С. 20.

⁵⁰ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1247. Арк. 1-293; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1248. Арк. 1-240; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1249. Арк. 1-399; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1251. Арк. 1-234.

⁵¹ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1250. Арк. 1-296; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1257. Арк. 1-36; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1258. Арк. 1-142; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1259. Арк. 1-183; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1260. Арк. 1-230; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1261. Арк. 1-284; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1262. Арк. 1-282; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1263. Арк. 1-234; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 959. Арк. 1-222; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 961. Арк. 1-253; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 962. Арк. 1-207; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 963. Арк. 1-237.

присвоєного новонародженому. День хрещення також враховувався, щоб ситуація наречення за хрещенням, не була випущена із дослідницького фокусу. Результати проведених обрахунків наступні: у селі Інзовка за досліджувані роки народилось з роду Мільчевих-Степанових 286 немовлят, при цьому згідно з правилами по Святцях отримали ім'я лише 40 дітей, а в Преславі зі 160 – тільки 27.

У сукупній вибірці, із 446 немовлят лише 67 (15,02%) отримали імена у суворій відповідності до церковного канону. У поодиноких випадках збігу ім'я фіксувалося або за днем народження (наприклад, Михайло Мільчев, народився 20 жовтня 1877 р. у день Мученика Михайла)⁵², або за днем хрещення (Кирило Мільчевський, хрещений 9 червня 1913 р. у день Преподобного Кирила)⁵³. Іноді вибір за Святцями мав виражений захисний характер, пов'язаний із магічною вірою у заступництво найшанованіших сакральних фігур з метою боротьби з високою дитячою смертністю⁵⁴. Це простежується у наданні імен Павел (народженим 29 липня 1909 р. у день св. Петра і Павла)⁵⁵, або Марія (у випадках хрещення у день Успіння Пресвятої Богородиці 15 серпня)⁵⁶.

Проте ігнорування канону Місяцеслова 85% батьків актуалізує потребу звернення до концепції «народного православ'я» (за Є. Квілінковою), яка фіксує превалювання соціально-побутової мотивації над релігійними постулатами⁵⁷. Відмова від офіційного регламенту Святців на користь внутрішньосімейного вибору була формою захисту внутрішнього соціокультурного кордону. Головним чинником вибору імені для болгарина виступав певний «культ предків» – прагнення «оновити» імена дідусів, бабусь і найближчих родичів, утримуючи у такий спосіб тяглість роду та символічну цілісність групи в інокультурному середовищі⁵⁸.

Цей синкретичний релігійно-язичницький симбіоз формував особливий внутрішній світ колоністів, де християнські обряди виконувалися суто формально (на рівні зовнішньої атрибутики для реєстрації у метриках), тоді як зміст у них вкладався суто традиційний⁵⁹. Етнографічні матеріали М. Державіна підтверджують, що право найменування першої дитини належало хрещеному батькові, який надавав хлопчику власне ім'я або ім'я діда по батьковій лінії⁶⁰. Прагматичний підхід батьків до релігійного канону підтверджують і записи з Інзовки, де, наприклад, народженому 28 липня 1885 р. сину Пантелеймону Мільчевському ім'я було обрано цілком довільно, попри те, що за Святцями цей день належав святим Іоанну, Кіру та Сергію, а наступний (день хрестин) – апостолам Петру і Павлу⁶¹.

Церковний інститут був змушений адаптуватися до цих умов. Оскільки місцеві священнослужителі переважно самі походили з болгарського середовища, вони толерували ономастичний синкретизм парафіян. Про це

⁵² ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1259. Арк. 22зв.

⁵³ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 963. Арк. 64зв.

⁵⁴ Михина А.Ф. Антропонимика болгар Северного Приазовья... С. 16.

⁵⁵ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 962. Арк. 102зв.

⁵⁶ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1249. Арк. 104зв.; ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 963. Арк. 29зв.

⁵⁷ Квилинкова Е. Народное православие у болгар и гагаузов... С. 68-70.

⁵⁸ Михина А.Ф. Антропонимика болгар Северного Приазовья... С. 16.

⁵⁹ Капачына Е.В. Этнографическое изучение болгарского населения... С. 177.

⁶⁰ Державин Н.С. Болгарские колонии в России... С. 113.

⁶¹ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 1248. Арк. 95зв.

свідчить зафіксований М.Державіним звичай у с.Тернівка (але Херсонської губернії), де бабка-повитуха приносила священику символічний дарунок (хліб у серветці), після чого той нарікав немовля ім'ям, яке було заздалегідь обране батьками, легітимізуючи прагнення родини⁶². Поодинокі спроби священиків підкреслити канонічність вибору (як-то дописки у метриці с.Волканешти за 1900 р. під ім'ям Василя: «...на честь св.Василя Великого»⁶³ або у с.Преслав під ім'ям Ольга: «...день св.Ольги...»⁶⁴ зустрічаються вкрай рідко і лише у разі випадкового збігу волі батьків із днем пам'яті святого.

ВИСНОВКИ

Реконструювання картини соціально-побутових зв'язків у болгарському селі Північного Приазов'я другої половини 19 – початку 20 ст., спираючись на інформаційний потенціал персоніфікованого матеріалу, що містять метричні книги, дозволяє говорити про доволі багатоскладний процес асиміляції болгарського компоненту регіону поряд із активними практиками формування етнічних кордонів і збереження самобутності. Реалізація стратегії відособлення в середовищі болгарських громад знаходила своє вираження у специфічних сценаріях актів соціально-побутової взаємодії, як-то: інституті хрещених батьків, шлюбній комунікації й антропонімічній традиції наречення.

Досить виразно простежується традиціоналізм болгар-колоністів у виборі шлюбних партнерів, а також намагання зберегти замкненість власної етнокультурної громади, що виражалося в обмеженні контактів із сусідніми російськими та українськими селами, і навпаки – спроби поглиблення зв'язків з болгарськими селами, незважаючи на просторові перепони та віддаленість. Можемо говорити, навіть, про певне прагнення особливої замкненості з боку «відінських» поселенців, що все ж не вдалося реалізувати за результатами асиміляційних процесів вже на початку 20 ст.

Антропонімічний простір болгарської спільноти приазовського регіону виявив боротьбу між неминучими процесами асиміляції, що знаходили себе в адаптивному застосуванні спільного для регіону іменного набору, з одного боку, та доволі стійкими сценаріями підтримки традиційних соціально-побутових моделей, що сприяли збереженню власної самобутної репрезентації. Перш за все, це мало місце у мотиваційних механізмах наречення з використанням довгий час подвійних імен, ігноруванні церковних постулатів у процесі ім'янаречення, що детермінувалося внутрішніми специфічними релігійно-побутовими моделями у середовищі болгарського населення Північного Приазов'я.

REFERENCES

- Abuzarova, M.** (2013). Parish registers as a source base of onomastic research (based on the parishes of Eastern Halychyna). *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 1, 5-9 [in Ukrainian].
- Barth, F.** (1998). Introduction. In **Barth, F. (Ed.)**. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Long Grove, IL: Waveland Press Inc., 9-38 [in English].
- Chyruk, S.V.** (2015). Mortality in the Lutheran colony Yezefstal (XIX – early XX). *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Istoriia ta arkeolohiia*, 23 (1), 68-80 [in Ukrainian].
- Derzhavin, N.S.** (1914). *Bulgarian Colonies in Russia*. Sofiia: Izdatelstvo «Martilen» [in Russian].

⁶² Державин Н.С. Болгарские колонии... С. 106.

⁶³ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 2. Спр. 6. Арк. 15зв.

⁶⁴ ДАЗО. Ф. 5593. Оп. 3. Спр. 962. Арк. 113зв.

- Drozdov, V.** (2013). The Bulgarian colonization of Southern Bessarabia at the end of the XVIII – the first third of the XIX century. *Kraieznavstvo*, 1, 27-36 [in Ukrainian].
- Durovic, J.** (2008). Intercultural Communication and Ethnic Identity. *Journal of Intercultural Communication*, 8 (1), 1-14. Retrieved from <https://immi.se/index.php/intercultural/article/view/Durovic-2008-1/448> [in English].
- Hatlas, E.** (2016). Bulgarians of the Pryazovia in the Past and Nowadays. (Preliminary Research in the Republic of Poland). *Drynovskyi zbirknik*, 11, 136-141. DOI: <https://doi.org/10.7546/ds.2016.09.16> [in Bulgarian].
- Huzenkov, S.** (2011). *Metrical Books of Orthodox Churches in Southern Ukraine in the Second Half of the 19th – Early 20th Centuries: A Source Studies Essay*. Kyiv [in Ukrainian].
- Ihnatusha, O.M., & Kryvko, I.M.** (2023). Metric books as a source for studying demographic and social processes in Zaporizhzhia in the late 18th – early 20th centuries. *Zaporizhzhia Historical Review*, 59, 236-248. DOI: <https://doi.org/10.26661/zhyv-2022-7-59-37> [in Ukrainian].
- Isajiw, W.** (1993). Definition and Dimensions of Ethnicity: A Theoretical Framework. *Challenges of Measuring an Ethnic World: Science, politics and reality: Proceedings of the Joint Canada-United States Conference on the Measurement of Ethnicity*, 1-24. Retrieved from <https://utoronto.scholaris.ca/items/b324ad35-bb87-4190-871f-eeb1ed5e2372> [in English].
- Kapatsyna, E.V.** (1993). Ethnographic Study of the Bulgarian Population in the Southern Governorates of the Russian Empire in the 19th and Early 20th Centuries. *Problemy yazyka, istorii i kultury bolgarskoi diaspory v Moldove i na Ukraine*. Kishinev: «Shtiintsa», 169-186 [in Russian].
- Kondratiev, I.** (2017). Metrical Books of the Liubech Churches as a Source for Studying Russian Imperial Policy Toward National and Religious Minorities. *Proceedings of the Conference: 'Yevrei Livoberezhnoi Ukrainy. Istoriia ta kultura'. Materialy XII Mizhnarodnoho naukovooho seminaru*, Chernihiv: Vydavets Lozovyi V.M., 3-8 [in Ukrainian].
- Kryhina (Vasyk), O.V.** (2009). The demography characteristics of Greek villages Sartana and Stariy Krym (by metric registers of State Archives of Donetsk region). *Gileya*, Spetsvypusk, 104-112 [in Ukrainian].
- Kryhina (Vasyk), O.V.** (2009). Metrical Books as a Source of Information on the History of Germans in the Donbas. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Istorychni nauky*, 160/161, 54-60 [in Ukrainian].
- Kvilinkova, E.N.** (2019). Features of Ethnic and Linguistic Identification Among the Gagauz of the Azov Region (Ukraine) in Connection with Their Adaptation to the Local Environment. *Dunav – Dnestier*. Taraclia: Tipogr. «Centrografic», 7, 269-279. Retrieved from <https://cutt.ly/Kyt4I3W8> [in Russian].
- Kvilinkova, E.** (2020). Folk Orthodoxy Among Bulgarians and Gagauzs as a Way of Preserving Ethnocultural Identity. *Dunărea-Nistru: Istoria – Dunav-Dnestier: Istoriia*. *Godishnik*, 7, 68-70. Retrieved from <https://cutt.ly/Nyt4xwhN> [in Russian].
- Lyman, I.I.** (2001). Metrical Books as a Source on the Church Structure of Southern Ukraine in the Second Half of the 18th – First Half of the 19th Centuries. *Naukovi zapysky: Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv*, 7, 197-211 [in Ukrainian].
- Mikhina, A.** (2010). Functioning of andronyms in the Bulgarian diaspora in the Priasovie area. *Sastoyanie i problemi na balgarskata onomastika*, 10, 277-287. Retrieved from <https://journals.uni-vt.bg/onom/bul/vol10/iss1/art25> [in Bulgarian].
- Mikhina, A.F.** (1993). Anthroponymy of the Bulgarians of the Northern Azov Region. *Problemy iazyka istorii i kultury bolgarskoi diaspory v Moldove i na Ukraine*, Kishinev: «Shtiintsa», 12-27 [in Russian].
- Milchev, V.I.** (2001). *Bulgarian Settlers in Southern Ukraine, 1724-1800*. Kyiv-Zaporizhzhia: RA «Tandem-U» [in Ukrainian].
- Monolatii, I.** (2024). «Metrical book of the Kolomyia town» of the 18th century – the oldest one of the preserved metrical books of Ukrainian Greek catholic churches of Kolomyia. *Arkhiv Ukrainy*, 3, 33-59. DOI: <https://doi.org/10.47315/archives2024.340.033> [in Ukrainian].
- Pachev, S.I.** (1996). *Bulgarian colonies in the Northern Azov region (1861-1917): A comprehensive study*. (Candidate's thesis). Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Pachev, S.** (2009). Colonies of Vidin Settlers in Tavria in the 1860s and 1870s. *Balgarite v Severnoto Prichernomorje*, 10, 85-92. Retrieved from <https://journals.uni-vt.bg/bnbs/bul/vol10/iss1/art8> [in Russian].
- Pachev, S.I.** (2010). Historiography of migration of the Bulgarians in Southern Ukraine in the 60-s 19th century. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 29,

- 286-290 [in Ukrainian].
- Pachev, S.I.** (2019). Vanished Villages of Bessarabian Settlers Within the Modern Melitopol District in the 1860s and 1870s. Proceedings of the Conference: '*Melitopolski kraieznavchi chytannia*'. *Materialy IV vidkrytoii rehionalnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Melitopol, 89-96 [in Ukrainian].
- Pietkov, S.** (2022). *Administrative and Legal Framework for Immigration to Ukraine in the 18th and 19th Centuries*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
- Tatarenko, T.** (2004). Ethnic Boundaries and Interethnic Tolerance. *Politychnyi menedzhment*, 5, 31-39 [in Ukrainian].
- Turkov, V.V.** (2021). The policy of the Russian government in relation to the organization of Bessarabian Bulgarians at the territory of Priazovia (1861-1871). *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Istorychni nauky*, 32 (71), 146-151. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/1.24> [in Ukrainian].
- Yevtukh, V., & Kolesnichenko, M.** (2016). *The Phenomenon of Ethnicity in Foreign Scientific Discourse: Philosophical Understanding*. Kyiv: TOV «NVP «Interservis» [in Ukrainian].

Надійшла до редакції / Received: 16.12.2025

Схвалено до друку / Accepted: 29.06.2026